

Kuolemantutkimuksen kansalliset rajat

Ilona Pajari

Jyväskylän yliopisto

Päättynyt vuosi 2017 on ollut Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuosi. Olemme saaneet seurata, ja joskus osallistuakin, kun kansallista menneisyyttä ja nykyisyyttä on luodattu satavuotisen historian valossa.

Moni erityisen suomalaiseksi luulemamme ilmiö on osa suurempaa kansainvälistä kehitystä - aivan kuten Suomen sisällissota vuonna 1918 oli osa ensimmäisen maailmansodan aiheuttamaan kuohuntaa tai Suomen kohtalot toisessa maailmansodassa osa maailmanpalon leiskuntaa. Tämä ei muuta jokaisen ihmisen tuntemusten henkilökohtaisuutta tai paikallisyhteisöjen kokemuksellista perintöä, mutta yksinomainen kansallinen katse kiinnittää helposti huomiota eri asioihin kuin laajempi näkökulma.

Televisiossa on viime vuosina pyörinyt mielenkiintoisia sarjoja, kuten ”Suomi on ruotsalainen” ja ”Suomi on venäläinen”. Suomalaisen kuolemankulttuurin juuria löytyykin niin idästä kuin lännestä. Vahva luterilainen perinne liittyy Suomen muihin pohjoismaihin; ortodoksinen perinne koskee erityisesti tämän uskontokunnan edustajia, mutta siihen on myös totuttu vertaamaan maan enemmistön tapakulttuuria. Kuolemankulttuurimme kansainvälisyys on kuitenkin tätä laajempaa.

Pyrkimys uudistaa hautausmaita 1800-luvulta alkaen oli kansainvälinen virtaus, joka liittyi niin ajan hygieni-ajatteluun kuin kuolemasuhteen yleiseen länsimaiseen muutokseen. Kaikkialla tavalla tai toisella tapahtunut maallistuminen muutti näkemystä

siitä, mitä kuolema ihmiselämässä merkitsee. Psykologiset tulkinnat surusta ja kuolemasta eivät ole millään lailla vain suomalainen keksintö. Populaarikulttuuri on tuonut eri maiden kuolemanrituaalit jokaiseen olohuoneeseen; on joskus jopa kiusallista, että suomalaiset tuntevat amerikkalaisten hautaustoimistojen toimintatavat paremmin kuin kotimaiset.

Thanatos on alusta saakka ollut lähtökohtaisesti kansainvälinen julkaisu. Syynä tähän ei ole ainoastaan tekijöiden kunnianhimo tai halu levittää suomalaista kuolemantutkimusta maailmalle, vaan tieteen kansainvälisyys itsessään. Mikään ala ei voi olla vain kansallista ja palvella ainoastaan suomalaisia tarpeita ja tavoitteita. Kaikilta aloilta ei voi vaatia dynaamista innovointia vientiteollisuuden hyväksi, mutta jokaisen alan on oltava tietoinen siitä, mitä vastaavien aiheiden tutkijat muualla puuhaavat.

Tässäkin *Thanatoksen* numerossa käsitellään niin koti- kuin ulkomaisia kuolemankulttuureja. Tanja Virran, Marja Kaunosen ja Anna Liisa Ahon artikkeli henkirikoksen uhrien läheisten surusta vahvistaa kansainvälisissä tutkimuksissa saatuja tuloksia siitä, miten väkivaltainen kuolema vaikeuttaa suremista. Suomalaisena erikoisuutena voi kenties pitää sitä, että erityisiä ongelmia tiedonsaannissa viranomaisilta ei havaittu, vaikka oikeusprosessin pitkittyminen koettiin erittäin raskaana. Henkirikokset ovat Suomessa harvinaisia, mutta niiden aiheuttamat seuraukset läheisille ovat yleistettävissä myös laajemmin.

Kuolemankulttuurin kehitys avoimesta kuolemasuhteesta kuoleman kieltäväksi, ja jälleen kuolemanyönteiseksi (*death positivity*) on kansainvälisesti mielenkiintoinen. Romany Reaganin raportti hautausmaakävelyistä ja niiden hyödyntämisestä oman kuolemasuhteen työstämisessä on esimerkki kansainvälisestä virtauksesta, joka ei vielä sellaisenaan ole tullut laajemmin tunnetuksi Suomessa. Suomalaiset, opastetut hautausmaakerrokset keskittyvät usein hautausmaiden paikallis- ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin. Luonnollisesti jokainen osallistuja kokee ne omalla tavallaan ja hyödyntää niitä omiin tarpeisiinsa nähden.

Kira Onipkon tutkimusraportti venäläisistä ja neuvostoliittolaisista muistokirjoituksista luotaa kiinnostavasti sekä kansallista perinnettä, että muuttuvan yhteiskuntamuodon vaikutuksia siihen. Eri maissa muistokirjoituksilla on hyvin erilaisia funktioita: ne voivat olla perheen kirjoittamia ja melko henkilökohtaisia, tai, kuten Suomessa, useimmiten henkilön julkiseen elämään keskittyviä. Tässä voimme kenties nähdä suomalaisen kuolemankulttuurin yhteyden venäläiseen, joskin nopeita yleistyksiä vertailevan tutkimuksen puutteessa on varottava.

Käsillä oleva numero on toimituksellisista syistä sisällöltään määrällisesti tavallista niukempi, mutta toivottavasti ei vähemmän antoisa. Pyrimme jatkossakin pitämään yllä julkaisun tieteellistä tasoa, kansainvälisyyttä ja keskustelevaa suhdetta niin koti- kuin ulkomaiseen kuolemankulttuuriin. Kiitämme jälleen lehden kirjoittajia, arvioijia ja toimituskuntaa ansiokkaasta työrupeamasta ja toivotamme hyvää alkavaa vuotta 2018.